

MÜVELŐDÉS - MÜVELŐDÉSPOLITIKA

A műveltség az egyén kulturáltságának a meghatározója. Ha a műveltséget tartalma szerint vizsgáljuk, akkor benne megtaláljuk az ismereteket - ideológiai, szakmai, általános ismeretek - a készséget az ismeretek felhasználására, szilárd világnézetet, vagyis meggyőződést, meghatározott erkölcsiséget, fogékonyságot az új iránt, képességet a kor tendenciáinak lereagálására, a társadalomban való elhelyezkedésre stb. Mindezek együttesen adják a műveltséget. A műveltség mindig a társadalom anyagi életéhez idomul, a műveltségigényeket és elvárásokat csak a társadalmi szükségletek jegyében lehet és szabad megfogalmazni.

Általános igazság a műveltség esetében is, hogy a társadalmi lét meghatároz és egyben feltételez is. A társadalmi gyakorlat - termelő, politikai és kulturális - szükségessé tesz egy meghatározott műveltséget, de ugyanakkor a gyakorlat egyben eredője is ennek a műveltségnek.

A műveltséget, az egyén kulturáját, az ember képességeinek e történelmileg kialakult állapotát stb., mindezek fejlődését csakis az alkotó tevékenység folyamatában lehet szemlélni. A kapitalizmust felváltó új társadalom szükségszerűen olyan viszonyokra épül, amelyben a termelőerők a szükségleteknek megfelelően lehetővé teszik, igénylik, és ösztönzik az emberek műveltségének fejlődését.

Marx és Engels a kommunizmusra való átmenet folyamatában szerves összefüggést mutatnak ki a termelési mód és az egész társadalmi struktúra megváltozása, valamint az új embertípus, vele együtt az új műveltség kialakulása között.

A nép műveltségi színvonalát és szellemi gazdagságát egy sor alapvető tényező határozza meg. E tényezőket a következőkben lehetne körvonalazni.

A nép műveltségi színvonalát a jelenlegi körülmények között a társadalom rendszerének szociális-gazdasági jellege, anyagi-technikai-bázisainak fejlettsége, a nép ragaszkodása a maga korának haladó eszméihez, a tömegek politikai tudatossága, a humanista eszményekhez való hűsége, az osztályöntudatának fejlődése határozzák meg, s az, hogy a nép milyen fokon sajátította el a tudományos, materialista világnézetet. A politikai műveltség és eszmeiség a legfontosabb bizonyosság egy nép kulturájának valódiságáról. A műveltség függ a közoktatásügy és a felvilágosítás méreteitől és mélységétől, az irodalom és a művészetek felvirágzásától, a tudományos gondolat felemelkedésétől és attól, hogy az egyénnek milyen mértékben van lehetősége a társadalom szellemi fejlődésének gyümölcseit alkalmazni és felhasználni.

A szocializmus minden dolgozója szellemi szükségleteinek növekvő kielégítése napjainkban úgy jelentkezik, mint a társadalom szocializmus felé való előrehaladásának objektív törvényszerűsége. Ez abból is következik, hogy a szellemi kultúra hatása az anyagi szférára egyre effektívebbé válik. S ez a hatás rendkívüli erővel

jelentkezik napjainkban, a szocialista társadalmak feltételei közepette, amidőn a tudományok eredményei egyre újabb és újabb forradalmi átalakulást követelnek a termelés és az élet számtalan területén.

Ma már egyre inkább elfogadott igazság, hogy a műveltség olyan tényezője az ember életének, amely létével lehetővé teszi az ember számára a jelenének megértését és a jövő célkitűzéseinek megvalósítását. Vagyis ez azt jelenti, hogy a műveltség legfőbb kritériuma a gyakorlatra válthatósága. Iránya nálunk a szocialista gazdaságra, a szocialista politikára, és magára a szocialista emberre mutat. Ha elősegíti a tökéletesedést ezekben a szférákban, akkor a műveltség betölti társadalmi funkcióját, akkor szocialista.

A műveltség tehát olyan oldala az embernek, ami a társadalmi fejlődéssel együtt állandóan változik. A társadalom kulturája függ az egyének műveltségétől és fordítva, az egyén műveltségét az egész társadalom kulturája határozza meg. Az egyén művelődésével gazdagítja a társadalom kulturáját, a társadalom kulturája viszont feltétele az egyén művelődésének.

Mindent összevetve: az új szocialista műveltség nem egyszerűen csak a hagyományos művelődésügy területén jön létre, hanem a termelésnek, a társadalmi-politikai tevékenységnek, az életmódnak stb. mindazon a területein, ahol lehetőség van az ember alkotóerőinek kibontakoztatására. De mint a társadalmi fejlődés minden területén, itt sem megy semmi magától; tudatos, tervszerű irányításra van szükség. Ezt valósítja meg a kulturális politika.

Kulturális politika

A társadalom fejlődésének három nagy szférája - gazdaság, politika és kultúra - szervesen összetartoznak, közöttük kölcsönös viszony áll fenn. A kulturális politika nem önálló életet élő folyamat, hanem szerves része az általános politikának, szoros kapcsolatban áll az általános politikán belül elsősorban a gazdaságpolitikával és a szociálpolitikával. A kulturális politika által szabályozott tevékenység olyan folyamata a társadalomnak, amely mindenhol és minden pillanatban érintkezik azzal a társadalmi, gyakorlati tevékenységgel, amely a társadalom létezését mutatja. Külön ki kell emelni ebből az összefüggésből a politika és kultúra kapcsolatát. Napjainkban ugyanis igen gyakori az olyan elképzelés, mely szerint a politika és kultúra viszonyában nincs alá és fölérendeltség. A politika a személyek közösségteremtő akarata és az emberi kapcsolatok létrehozása és szabályozása. Éppen ezért a politikai akarat az egyéni érdekeknél magasabban áll ott, ahol az egész közösség érdeke áll. Aláhuzva, hogy a kultúra és a politika szervesen összefonódó jelenségek, hangsúlyozni kell, hogy a politikai vezetés a kultúra fejlődését is befolyásolja.

A kulturális politika alapvetően magán hordja az általános politika jegyeit. Az általános politika legfontosabb jegye viszont az, hogy sűrített gazdaság. Éppen ezért a kulturális politika is mint olyan, magán hordja mindazokat a jegyeket, amelyek tulajdonképpen a társadalom anyagi életének fejlődését követik, végülis arra irányulnak, ami az anyagi élet fejlesztésének a célja: ez az ember általános felemelkedése. Mégis ezen az általános igazságon túl külön be-

szélünk a kulturális politikáról. Ez elsősorban azért van, mert a kulturális folyamatnak, kulturális haladásnak egy sor olyan sajátos vonása van, amely megkülönbözteti az itt folyó politikai tevékenységeket a - más szférákban folyó politikai tevékenységektől.

Mik ezek a sajátosságok?

Először a kultura mint a társadalmi folyamat egyik alkotórésze, általában a felépítménnyel kapcsolatos. - Ezért a kulturális politika is elsősorban a felépítménnyel kapcsolatos területekre vonatkozik. Valamennyi megnyilvánulása a kulturális politikának elsősorban a kultura haladását befolyásolja, serkenti vagy gátolja, és csak áttételesen hat más szférákra.

Második sajátossága az, hogy a kulturális politika a tudattal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik elsősorban. Természetesen a kultura szélesebb fogalom, mint a társadalmi tudat, így a fejlődésének szabályozását jelentő kulturális politika is többel foglalkozik, mint egyszerű tudatfejlesztéssel.

Végül azért is beszélünk külön kulturális politikáról, mert a kulturális politikában az összes többi politikai szférától eltérően, sokkal több az egyedi eset, az egyedi dolgokkal való foglalkozás. Pl. a kulturális politika foglalkozik egy íróval, egy szindarabbal, viszont ugyanezt nem lehet elmondani a gazdaságpolitikáról, mivel az nem foglalkozik egy géppel, vagy egy gyárigazgatóval. Elsősorban ez az a három ok, amiért külön kell beszélünk kulturális politikáról, azon túl, hogy sajátos szférája a valóságnak, sajátos oldala a társadalomnak.

További kérdés, van-e különbség módszer szempontjából az általános politika és a kulturális politika között? Nincs! A társadalmi tevékenység folyamatában, amikor az ember valamit csinál, mindig érdekei vezérlik, mind az egyes embert, mind a csoportokat, osztályokat. A politikában nem más történik, mint az érdekek ütköztetése vagy egymás mellé állítása, erősítése vagy gyengítése. Módszereit tekintve a kulturális politika is ugyanazt teszi, amit az általános politika: érdeket ütköztet, állít szembe, vagy egymás mellé, attól függően, hogy milyen érdekekről van szó.

Az érdekek elsősorban itt is politikaiak, de közvetlen megjelenési formájuk ideológiai. Az érdekek ütköztetése közben a kulturális politika is - mint a politika általában - választásra kényszerül. A kulturális politika mindenekelőtt tehát választás. A választás olyan kérdésekre vonatkozik, mit, kinek, mikor, hogyan. Az általános politika is ezekre a kérdésekre válaszol, de az összértelemben, míg a kulturális politika a kultúra szférájában ad választ ezekre a kérdésekre, és ennek megfelelően cselekszik, illetve cselekedtet.

A kultúra és a politika meghatározott kapcsolata - tulajdonképpen ennek felismerése vagy fel nem ismerése teszi voluntaristává vagy megalapozottabbá a művelődéspolitikát - jut kifejezésre a kultúra alkotásai és a kulturális igények közötti választásban is. A felhalmozott ismeretek és tapasztalatok hatalmas mennyiségéből minden kor társadalmának meghatározott részre van szüksége, meghatározott sorrendben. A kultúra felhalmozott értékei között minden társadalom saját érdekeinek megfelelően rangsorol - a közlés, az át-

adás mindig a politika függvénye.

A választás, az ítélkezés alapja csak ideológiai meggondolás lehet, mivel az egész kultúra értékrendjét az uralkodó ideológia adja. A választás eredménye viszont művelődési politikát kifejező rendelkezésekben, irányítási és szervezeti rendszerekben realizálódik. A műveltség tartalmi meghatározása, a terjesztés eszközeinek a felhasználása itt sem lehet szubjektív. Politikai döntést jelent annak meghatározása, mikor, milyen igényeket, mivel elégítsenek ki, a kultúra melyik alkotását mikor és hogyan adják közre.

A kulturális politikában is az érvényesül - ami általában a politikában, - hogy a kulturális politikát gyakorló szerv politikai eszközöket használ fel annak érdekében, hogy amit jónak ítél, amit hasznosnak ítél, annak számára előnyöket biztosítson, vagy más oldalról politikai eszközökkel hátrányokat teremtsen annak, amit nem ítél jónak. Az eszközök közé tartozik a meggyőzés, az adminisztratív eszköz, a pénz, a személyek leváltása, kinevezése, rendelet, stb. tehát minden politikai eszköz. Éppen ezért a kulturális politika eszközrendszere ugyanolyan sokszínű, mint bármely más politikai szféráé.

Mindebből tehát le kell vonnunk egyetlen következtetést: a célok, amelyek a kulturális politikában megfogalmazódnak, nem kulturális célok, hanem politikai célok. A politikát nem a napi politika értelmében fogjuk fel, hanem politika a szocializmus felépítése, politika a szocialista állam erősítése, politika a szocialista ember kinevelése, stb. vagyis egy új társadalom felépítése. Ez azt jelenti, hogy a kultúrában is elsődlegessége van a politikai céloknak.

A kulturának funkcionálni kell! Szociális funkciót kell teljesítenie a társadalom életében, ahol a szerepét kifejezi. Nem az a fontos, hogy mi feje ki a szerepét, hanem hogy minek az érdekében feje ki a szerepét valami. Meghatározott célt kell szolgálni, meghatározott osztályérdekeket kell szolgálni; meghatározott helyen, időben kell mozgásba lépni valaminek. Tehát a kulturális politikában nem valamiféle általános, a társadalmi valóságtól független folyamat irányításáról van szó, nem is valamiféle általános - örök kulturális érdekek szerinti szabályozásáról, hanem a kulturális politika a kultura folyamatát meghatározott politikai célok érdekében szabályozza és a cél érdekében alkalmaz ilyen vagy olyan eszközöket.

A kultura fejlődése még a szocializmus körülményei között sem zajlik surlódásmentesen, konfliktusok nélkül, hanem benne ellentmondásos tendenciák érvényesülnek, az új és a régi állandóan harcban áll egymással. Ez a fajta meghatározottság fokozottan érvényes a szocializmus teljes felépítésének időszakára, amikor a különböző érdekek szembenállása élesen kirajzolódik még a társadalom kulturális életében is. A fejlődést irányító marxista pártnak ebben az ellentétectől tarka kulturális életben elvi kompromisszumokat nem ismerő küzdelmet kell folytatnia a szocialista világnézet védelméért, a legmagasabb tudományos-technikai színvonalért, a szocialista eszméiségért, a tömegek szocialista műveltségéért, küzdeni kell megalkuvás nélkül a szocializmustól idegen jelenségek és elképzelések legyőzéséért.

Azt a harcot, ami nélkül a kultúra sem fejlődik, meg kell vívni engedmények nélkül. Ez a harc annál szembetűnőbb lesz, minél nagyobb a változás dinamikája, hiszen egyrészt meg kell küzdeni a változást tulhajtani akaró, a "balról" jövő tulzásokkal és ugyan-csak meg kell küzdeni a változás tényét kihasználó, a szocializmus-tól való eltávolodást serkentő tendenciákkal. A válaszokat egyaránt meg kell fogalmazni a filozófia, a művészetek, a művelődés, az egészségügy, stb. területén, általában a kultúra minden szférájában. Eközben az elvi, eszmei harc elkerülhetetlen.

A kulturális politika feladata, hogy a kultúra négy nagy alkotó részének - tudomány, művészet, iskola, közművelődés - egymást kölcsönösen meghatározó tervszerű fejlődését úgy biztosítsa, hogy eredményeként megvalósuljon a szocialista ember. Ennek a kulturális politikának prognosztikus célja csak az ember lehet, az ember mint termelő, mint fogyasztó, mint közéleti, mint érzelmi és értelmi lény.

A kulturális politika elsősorban abból indul ki, hogy a kultúra manapság a társadalom fontos produktív erejéhez tartozik, a gazdasági növekedés és az egész társadalmi haladás egyik alapvető feltétele és tényezője. Másrészt arra alapoz, hogy az alkotó értelmiség feladata a tudomány, az irodalom és más művészetek iránti vonzódást, a tudományos haladást bevinni és megvalósítani az emberi jellem, az új technika, gazdaság, társadalmi viszonyok kialakításában.

A kulturális politika elsősorban a társadalom politikai és

gazdasági célkitűzéseiből indul ki, és ezen belül határozza meg a fejlődés közvetlen célját, irányát és mindenekelőtt a kultúra ideológiai tartalmát. A szocialista kulturális politika célja az ember szellemi fejlődésének szocialista tartalmu biztosítása és az emberek alkotókészségének olyan mérvű kiváltása és befolyásolása, hogy azok mindenkor megfeleljenek a társadalomépítés szükségleteinek. Vagyis ez azt jelenti, hogy a kulturális politika feladatainak megjelölésénél és végrehajtásnál mindenkor az osztálytársadalmi érdekek a meghatározók. A kulturális politika eszköz, amelynek segítségével a kommunista párt és az állam a szocialista társadalom és ezen belül a szocialista kultúra tervszerű megteremtését valósítja meg.

A szocialista kultúra célja az emberi alkotó tevékenység sokoldalú kibontakozásának segítése. Ez a tevékenység nem egyszerűen tudást jelent csak, hanem magas szintű termelő munkát, állampolgári felelősséget, sokirányú érdeklődést és az igényeknek mind magasabb szintű megfogalmazását. A szocialista kultúrát elsősorban a munka kulturájával szerves egységben kell vizsgálni. Mindebből az következik, hogy a kulturális politika nem szorítkozik egyoldalúan és elsődlegesen az alkotó művészetekkel való foglalkozásra, hanem mindenekelőtt a társadalom alapvető tömegeit érintő politikai és termelési feladatokhoz igazodik.

A szocializmust építő társadalom kulturális politikájának megvalósulása végülis azt kell, hogy eredményezze, hogy a társadalom valamennyi szellemi, erkölcsi, tudományos és művészeti erejét az új társadalmi feladatok megoldására tömörítse és egyben szilárd elvi alapot biztosítson az ideológiai fronton vívott mindennemű

ellenséges ideológia elleni harchoz. Korunk nagy szellemi versenye szükségessé teszi, hogy a társadalmi tevékenységnek ebben a szférájában is a következetesség, az engedmények nélküli tevékenység érvényesüljön. Megköveteli a szigoruan vett pártosságot és a magas osztályöntudatot, amelyben a szocializmus mint vezérlő elv maradéktalanul érvényesül.

A szocialista kulturális politika elveinek és célkitűzéseinek kidolgozásánál elsősorban ezekből a mindent meghatározó tényekből indulhatunk ki. A szocialista kulturális politika éppen ezért elsősorban azt jelenti, hogy a szocializmust építő társadalom formálásában, az élet minden területén úgy iktassuk be a szocialista emberi közösség anyagi és szellemi gazdagságát, érzelmi és erkölcsi értékeinek kialakulását, hogy végsősoron a szocialista személyiség kialakítását eredményezze.

Közművelődés-politika

A kulturális politika, mint az általános politika része, szerves alkotóeleme a szocialista forradalom kibontakoztatásának, végső soron a szocialista társadalom felépítésének. Ezen belül a közművelődés az egész művelődési tevékenységünk egy konkrét területe, ahol a kulturális politika legfőbb célkitűzéseinek kell realizálódnia, de nem pusztán a közművelődés intézményrendszerének munkáján keresztül, hanem a politikai tevékenység egészének keretei között, a politikai tömegmunka révén is. Társadalmunk kulturális haladása, valamint a tömegek növekvő művelődési igénye megköveteli az összefüggések ilyen vizsgálatát. A társadalmi fejlődés

szempontjából igen lényeges, hogy az egyre növekvő igények irán-
nyítása és az igények megfelelő tartalommal való kielégítése mikor
és hogyan megy végbe. Mindenekelőtt azt követeli, hogy a műveltség
terjesztésében résztvevő személyek és intézmények szemléletében
alakuljon ki a szocialista ideológia és a tudományos kutatásra épülő,
az összefüggéseket valóságos létükben szemlélő gondolkodás, vala-
mint az ezt követő összehangolt gyakorlati tevékenység.

A kulturális nevelőmunka a marxista tudatformáló tevékeny-
ség fontos területe. Ezen belül a közművelődés minden formája alap-
vetően a tudatformáló tevékenység hatásos eszköze, amely a társadalom
valamennyi osztályára és rétegére kiterjed.

Az általános politika és a közművelődési politika között nincs
elvi ellentmondás, nem létezhet eltérő érdek, mert a közművelődés
az általános politikai célok megvalósításának egyik eszköze, első-
sorban olyan emberformáló tevékenység, amely meghatározott tar-
talommal rendelkezik. Ez a tartalom világosan következik a polití-
ka általános célkitűzéseiből: olyan társadalom felépítése, amelyben
az ember szabadnak érzi magát, olyan társadalomé, amelyben az
ember szabad és tudatos cselekvője minden társadalmi folyamatnak.

A közművelődési politika és vele együtt a közművelődési te-
vékenység helyét és szerepét az egész kulturális folyamaton és a
kulturális politikán belül legtömörebben a szocialista kulturális for-
radalom egyik alapvető célkitűzése fejezi ki. Lenin fogalmazta meg
a következőket: a kulturális forradalom olyan változás a kultúra fo-
lyamatában, amelynek eredményeként a kulturális politika központi

figurája nem a kulturális személyiség lesz, hanem a dolgozó tömeg, valóságos művelődési igényeivel, céljaival, stb. Ez azt is jelenti, hogy az egész kulturális politika alapkérdése a tömegek művelődésének biztosítása és ennek érdekében az ezt közvetlenül kifejező közművelődési politika megfogalmazása.

A közművelődés az egész nép szocialista nevelésének fontos területe. Ez a nevelés magába foglalja az iskolán kívüli nevelés minden formáját, a szakképzés és általános képzés egységét, a kulturális tevékenység minden embertformáló aspektusát, egészen az önművelésig, illetve az önképzésre való nevelés kifejlesztéséig. A közművelődési tevékenység tartalma tehát: a tudományos világnézet fejlesztése, a materialista világnézet kialakításának segítése, a társadalomtudományos és természettudományos ismeretek nyújtása, a szocialista erkölcsiség szokássá tétele, az esztétikai, politechnikai és a testi nevelés, valamint a magasabb izlésnek megfelelő szórakozásra való felkészítés, stb. A közművelődés tehát szervesen - s nem külön testként - illeszkedik bele a társadalmi tevékenység egészébe, sokoldalú és összetett kölcsönhatásokkal kapcsolódik a termeléshez, közéletiséghez, az oktatói és a művészeti tevékenységekhez, stb.

A közművelődési tevékenység tartalmát a marxizmus-leninizmus tudományos világnézete, a fejlődő szocialista valóság igényei szabják meg. Célja: a szocialista ember, a szocialista tudat kialakítása, a korszerű műveltség szakadatlan növelése, a korszerű tudás és az ezen alapuló társadalmi tevékenység fokozása. Ezen belül is elősorban a termelő tevékenység segítése áll az első helyen.

A termelő tevékenység mennyiségileg is és színvonalát tekintve is egymásra utaltságot, koordinációt tételez fel a művelődéssel. A tömegek - egyes rétegek - tudományos ismereteinek (általános műveltségének) színvonala meghatározza az adott munka színvonalát és fordítva, az adott munka feltételez egy meghatározott tudást, képességet, készséget, stb. Ugyanez mondható el a politikai tevékenység és a művelődés kapcsolatára is. Egyfelől a feltárt politikai célok megértése és megvalósítása meghatározott tudományos ismereteket feltételez, másrészt a politikai tömegmunkában való részvétel művelődésre serkent, kíváltja bizonyos ismeretek megszerzését, kialakít bizonyos készségeket, fejleszti a képességet.

A szocialista közművelődési politikának át kell hatnia az emberek egész életét, a társadalom valamennyi tagjának életmódját és formáját: munkáját, gondolkodását, erkölcsét, izlését, szórakozását, stb. A közművelődés elsősorban az egyes távlati termelési és politikai célokhoz, másodsorban a tudományágakhoz, művészetekhez, irodalomhoz kötött. A közművelődési feladatok általában hosszabb távra, előre tervezhető program szerinti tevékenységet tételeznek fel. Ezért a közművelődés intézményhálózatával, eszközrendszerével és módszerével, intézményesített szervezeti kereteivel, a tömegkommunikációs eszközökkel (sajtó, rádió, televízió, stb.) és az egyének kapcsolatát feltételező formákkal tervszerűen gazdálkodik, céljai szolgálatába állítja azokat.

A közművelődési tevékenység elvi megalapozására irányuló törekvések természetesen a társadalmi gyakorlat oldaláról kell hogy kiinduljanak. Korábban ez nem volt jellemző, nem min-

den esetben került a társadalmi gyakorlat teljes szélességében és mélységében a művelődés középpontjába. Sokszor hol a termelés, hol az eszmei-politikai nevelés, hol a tudomány vélt vagy valóságos, de egyoldalú érdekei kerültek előtérbe, pedig a közművelődési gyakorlat mind a természet, mind a társadalom, mind a gondolkodás átalakításával, azok egymással érintkező gyakorlatával szervesen összefügg.

A közművelődés feladatait meghatározó főbb tényezők

A közművelődési politika választ váró problémáinak kibontakozását a történelmi folyamatba ágyazva, egzakt társadalom-szemléletre alapozva végezhetjük csak el. A népművelési intézmények társadalmi funkciójának alakulására kiható nézeteket, felfogásokat, ideológiai-politikai tényezőket kell vizsgálat tárgyává tenni. Vizsgálódásaink közben a társadalom politikai szükségleteinek, a politikai nézőpontnak kell dominálnia. Művelődéspolitikánk formálásához az ösztönzést nem az önmagában, mindentől függetlenül kialakítandó közművelődési célok, hanem az általános politikánkból fakadó, a közművelődési munka továbbfejlesztését célzó felfogások, elvek megragadásának az igénye adja.

Általános tapasztalat, hogy csak az osztályharcban születő, az általános politikában koncentrált – tehát a gazdasági politikával is egybevágó – programmal tudta a munkásmozgalom a maga művelődéspolitikai gyakorlatát kifejleszteni. Így nőhet túl ma is a közművelődéspolitikai közgazgatás, a művelődésügy-igazgatás színvonalán, válhat a mindennapi tevékenység szerves részévé, mozgalmi feladattá.

A közművelődési feladatok megfogalmazásához elengedhetetlen követelmény annak tanulmányozása, hogy a gyakorlati tevékenység és művelődés kölcsönhatásának alapján melyek azok a fellelhető műveltségbeli tendenciák, amelyekből népünk műveltségi állapota és további kulturális előrehaladására következtetni lehet. Csak ezen az alapon lehet meghatározni azokat a kölcsönösen ható tényezőket, amelyek a társadalmi haladás oldaláról a műveltség gyarapodására, a társadalom tudatának alakulására, a művelődési intézmények fejlődésére pozitív befolyást gyakorolnak.

A közművelődési munka hatékonyságának fokozását az anyagi-technikai színvonal emelkedésének várhatóan növekvő üteme sürgeti. Ezt figyelembevéve mégis a közművelődésben is helyes arányok kialakítására kell törekedni, mert ha a közművelődés fő célját a szocialista, illetve a kommunista embernevelésben jelöljük meg, akkor a szorosabban vett termelésre való nevelés ennek alárendelten, részfeladatként kell, hogy jelentkezzen. Miközben ezt tesszük, számolnunk kell azzal a gyakorlatban mutatkozó nehézséggel, hogy a mindennapi gazdasági vagy politikai élet kérdései és az emberek nevelésének, tudatuk formálásának feladatai, azok egysége nem mindig jelentkeznek láthatóan, ami viszont sokszor valamiféle egyoldalú termelési szemlélethez vezethet.

Társadalmunk mai szükségletei között jelentős helyet foglal el a szocialista demokrácia fejlesztésének igénye. A közművelődési tevékenység minden formája közéleti tevékenységre a közügyekbe való beleszólásra kell, hogy nevelje az embereket azzal,

hogy hatásosan szolgálja az tudományos világkép fejlesztését, az általános világnézeti és politikai ismereteknek a társadalmi tudatba, a társadalom tagjainak mindennapi gyakorlatába való beépítését. A művelődés területén végzett jó munka eredményeként a szocialista demokrácia fejlesztésének társadalmi méretű szubjektív feltételei is javulnak. A közművelődés feladata az emberi magatartások és szokások rendszerének tudatos kialakítása. A közösségi irányultság, kulturált magatartás, nagyobb műveltségű ember, aki tudományos világképpel ítéli meg életünk jelenségeit, nagyobb biztonsággal igazodik el és nagyobb felelősséggel, bátorsággal szól bele a közügyekbe, munkahelye, faluja és városa, valamint az ország ügyeibe.

A művelődés fontosságát korunkban különösen kiemeli az a körülmény, hogy az életszínvonalban kedvező változások mutatkoznak. A társadalom szükségletei között egyre inkább jelentkezik az a nevelő, a társadalmi tudatot formáló, műveltséget fejlesztő feladat, amely az életkörülmények változásából adódik. A közművelődési politikának nagy figyelmet kell fordítania arra, nehogy szakadás jöjjön létre az anyagi-technikai színvonal várhatóan növekvő üteme következtében az anyagi lét és a tudat között. A népművelési munkának befolyásolnia kell az emberek életmódjának alakulását úgy, hogy a jobb élet járjon együtt az értelmes emberi élettel is. A tömegek anyagi körülményeinek javulásával párhuzamosan fejleszteni kell műveltségbeli állapotukat is.

Az anyagiak értelmes felhasználása mellett az emberek belső világának gazdagítása is cél.

A közművelődési politika alakításában is tudomásul kell venni a társadalom reális ideológiai viszonyait. A szocialista ideológia uralkodó helyzete, és a más ideológiák létezése adott realitás. A társadalom ideológiai megosztottságát tudomásul lehet venni azzal, hogy az átmeneti kor a társadalom tagjai számára átmenetet jelent ideológiai terén is, a különböző ideológiáktól a marxista ideológia irányába. A kérdés itt az, vajon milyen mértékben tükröződhet az ideológiai megosztottság a közművelődésben, hol van az a mennyiségi és minőségi határ, amit már nem szabad átlépni? A válasz határozottan egyértelmű: a marxista ideológiát következetesen kell érvényesíteni ezen a területen, nagyobb szigorral és sulyal, mint ahogy azt pl. ma a művészetpolitika terén tesszük.

Ebből az általánosan megfogalmazott elvárásból természetesen még sok minden következik. A szigor nem jelent pl. kizárólagosságot. Mivel a társadalom osztályainak, rétegeinek, csoportjainak ideológiai, műveltségbeli, izlésbeli állapota erőteljesen különböző, a művelődéspolitikai kénytelen számolni a többféle igény kielégítésével, miközben nem egyszer engedményre kényszerül színvonal és a tudományos következetesség terén egyaránt. Az általános művelődéspolitikai elvekkel összeegyeztethetően elvileg mód van mindenféle olyan kulturális természetű produktum forgalmazására, amely politikailag nem áll szemben társadalmunkkal, jóllehet ideológiája, eszmei tartalma nem, vagy nem következetesen marxista. A kérdés mindig az, céllá válik-e az ilyen nem szocialista ideológiának meg nem felelő értéket hordozó kulturális termékek közreadása, vagy csak egy adott helyzet következménye. A közmű-

velődés folyamatában a nem szocialista töltésű kulturális termék forgalmazása nem lehet cél, mint ahogy nem válhat céllá az ilyen igények kielégítése sem.

A közművelődési politika "alanya" - az ember - nemcsak önnön műveltségbeli, izlésbeli állapotával képvisel egy bizonyos tudati lépcsőfokot, hanem a különböző spontán társadalmi, irodalmi és művészeti ráhatások következtében is. A közművelődés éppen ezért csak mint tudományosan tervezett, tervszerű tevékenység töltheti be hivatását. Ehhez fel kell, hogy mérje ezeket a tudati szinteket, a már elért fokozatról kiindulva kell fokról-fokra emelnie a műveltség, az izlés szintjét, s ezzel együtt formálnia kell világnézetét.

A közművelődés előtt álló feladatok megfogalmazásánál is tudomásul kell venni, hogy nincsenek egyszer és mindenkorra legyőzött nézetek; megfelelő körülmények esetén újra és újra jelentkezhetnek, néha erőteljesebben mint "legyőzésük" előtt. Az érzelmek, az évszázados szokások eléggé tartós bilincsek a tudati tevékenységben, különösen olyan kérdésekben, mint pl. a vallás, társadalmi érdek, művelődési igény, babona stb. E szokásokat, érzelmeket bomlasztja pl. a parasztsaládokon belül jelenleg kibontakozó rétegződés folyamata, de nem változtatja meg. Az eszmei tevékenység, a népművelés terén pl. erősen számításba veendő, hogy az utóbbi időben az értelmiség számszerűen, de felkészültségében is megerősödött, ugyanakkor az átmeneti kor gazdasági és egyéb problémái miatt ma még tulságosan a szakmai kérdések kötik le,

ez viszont sajátos helyzetet és körülményt teremt a tömegművelődés számára.

Végül tudomásul kell venni, hogy a közművelődési politika részben formálója, részben területe az értelmiségi politikának. Nincs közművelődés az értelmiség aktív részvétele nélkül. A társadalomban az értelmiségnél a legmagasabb a szellemi tevékenység szintje, ami természetesen nem jelenti, hogy minden értelmiségi már a marxista ideológia alapján áll. Az értelmiség a művelődési tevékenység színvonalának letéteményese. Az értelmiség magasfokú kvalifikáltsága nagy lehetőségeket biztosít az ismeretterjesztés, a népművelés szempontjából. Ennek kamatoztatása a jó értelmiségi és közművelődési politika célja és eredménye is lehet. Biztosítani kell a szakmai ismeretek továbbadását, és a marxista nevelőmunka fokozását. Az értelmiség alkotó, termelő munkája mellett a népművelésben vállalt feladatok teljesítésével járul hozzá a szocialista tudatformálás történelmi feladatahoz.